

Ad romanos

scdm ad eius effectū. Et pmo ponit effectū quē in ipso habuit dicens. Ideo. s. qz abrahā tā pfecte hoc ipm credidit reputatū est illi ad iusticiā. pmi Mach. z. Et reputatū ē ei ad iusticiā. scdo ostēdit effectū quez fides ei? hz etiā i alijs. Et circa hoc tria facit. pmo ponit similitudinē effectus dicens. Nō aut scriptū ē tm pp ipsum qz reputatū ē illi ad iusticiā. vt. s. reputem? qz soli abrahā fides ad iusticiā rputata sit. sed scriptū ē pp nos qbus reputabit. s. fides. ad iusticiāz infra. is. Quēcūqz scripta sunt ad nostrā doctrinam scripta sunt. Sic ergo scriptū ē pp eū vt sit nobis in exēplum. z pp nos vt sit nobis in iustificatiōis spez. Scdo ibi (Credētib? in eū) Ostēdit similitudinē fidei. Reputata ē. n. ad iusticiā fides abrahā credēti qz corp? suū emortuū. z emortua vultua sare posset viuificari ad filiozuz pcreationem. Reputatur z nobis credētib? in eū qz suscitauit dñm nostrū ih̄m xpm a mortuis. z in deū patrē cui ipse dicit in. ps. Tu autē dñe miserere mei z resuscita me. Et qz eadē ē v̄tus patris z filij. ipse etiā in ppria virtute surrexit. Qz autē hec fides iustificet habet. ifra. io. Si cōfitearis in ore tuo dominū i esum z in corde tuo credideris qz deus illū suscitauit a mortuis. saluus eris. tertio ibi (Qui traditus est zc.) Assignat cām quare fides resurrectionis xpi iustificet dicēs q. s. xpus traditus ē. s. in mortē a deo patrē. ifra. s. proprio filio suo nō peperit deus. s. p nobis oibus tradidit illū. Et a seipso Ephe. s. Tradidit semetipsum pro nobis. Et a iuda. Jo. 19. Qui me tradidit tibi maius peccatū hz. Et a iudeis. Mat. 20. Tradēt euz gētibus ad illudēdū. Et resurrexit pp iusticiam nostram. idest vt nos resurgēdo iustificaret. infra. 6. Quō xps resurrexit a mortuis p gloriā patris. ita z nos in nouitate vite ambulem? Et qz pp delicta nostra sit traditus in mortē manifestum videtur ex hoc qz sua morte meruit nobis deletionē peccatoz. sed resurgēdo nō meruit. qz in statu resurrectionis nō fuit viator. sed pprehēsor. Et ideo dicendū est qz mors xpi fuit nobis salutaris nō solū p modum meriti. sed et p modū cuiusdā efficiētē. Luz. n. humanitas xpi esset quodāmodo instrumentū diuinitatis eius. vt damasce. dicit. oēs passiōes z actiōes humanitatis christi fuerunt nobis salutifere vtpote ex virtute diuinitatis pueniētes. Sed qz effectus habz aliquid similitudinē cause mortē xpi qua extincta est in eo mortalis vita. dicit esse causam extinctionis peccatoz nostroz. resurrectionē aut ei? qz redyt ad nouā vitā glie dicē eē cāz iustificationis nre p quā redim? ad nouitātē iustitiē. CAP. V.

Iustificati igit ex fide pacem habemus ad deū p dominiū nostrū ih̄m christuz. p quē habemus accessum per fidem in gratiā istam in qua stamus z gloriāmur i spe glorie filiorum dei. Nō soluz autē. sed z gloriāmur in tribulationibus. scientes qz tribulatio patientiam operatur. patientia autē pbationem pbatio vero spem. Spes autē nō cōfundit. qz charitas dei diffusa ē i cordibus nostris p spiritū sanctuz qui datus est nobis.

Postqz apostolus ostēdit necessitatē gratie xpi. qz sine ea nec cognitio veritatis gentib? nec circūcisio z lex iudeis p fuerūt. ad salutem. Dic icipit cōmendare virtutē grē. Et circa hoc duo facit. pmo ostēdit que bona p grām psequamur. scdo a qb? malis p eā liberemur ibi. (Propterea sic p vniū hominē zc.) Circa pmiū duo facit. pmo pōit modū pueniēdi seu viā qz venim? ad grāz. scdo ostēdit bōa qz p grāz psequamur ibi. (Et gloriāmur in spe glie zc.) Circa pmiū duo

facit. pmo exhortat ad debituz grē vsum. scdo ostēdit nobis gratie aditū ibi. (Per quem accessum zc.) Dicit qz pmo. Dicitum est qz fides reputabit oibus ad iusticiam credentibus resurrectionē christi. qz est cā nostre iustificatiōis. Iustificati igit ex fide iniquatū. s. p fidē resurrectionis effectum eius picipam? habeam? pacem ad deū. s. subiciēdo nos z obediēdo ei. Job. 22. Acquiesce igit ei z habeto pacem. Job. 9. Quis resistit ei z pacē habuit. Et h? p iesuz christum dñm nostrū. qz nos ad istā pacem pduxit. ephe. z. Ipse est pax nostra. Unde subdit. p quē xpm accessum habemus. s. tanqz p mediatorē. p thimo. z. Mediator dei z hoīuz zc. Ephe. z. Per ipsum accessum habemus ambo in vno spiritu ad patrē. Accessum inqz in gratiā istā. i. in statū gratie. Jo. pmo. Gratia z veritas p ih̄m xpm facta ē. In q. i. p quā grām nō solū resurrexim? a peccatis. sed et stam? fixi z erecti p affectū in celestia. ps. Stātes erant pedes nostri. Idē nos aut surrexim? z erecti sum? z hoc p fidē p quā. s. gratiā psequamur. nō qz fides pcedat grām. cū potius p gratiā sit fides. ephe. z. Hra estis saluati p fidē. s. qz pmius effectus grē in nobis est fides.

Deide cū dicit. (Gloriamur in spe glie zc.) Ostēdit qz bōa nobis p grām puenerunt. pmo dicit qz p gratiam habemus gloriā spei. Scdo qz p gratiā habemus gliaz dei ibi (Nō solum autē) Circa pmiū tria facit. pmo ostēdit magnitudinē spei in qua gloriāmur. scdo eius vehemētiam ibi. (Nō solum autē zc.) tertio eius firmitatē ibi. (Spes autem nō cōfundit zc.) Magnitudo autē spei cōsiderat ex magnitudine rei sperate quā ponit dicēs. z gloriāmur in spe glorie filioz dei. i. ex hoc qz speram? nos adepturos gloriā filioz dei. Per gratiā. n. xpi adepti sum? spm adoptionis filioz dei vt dī. ifra. s. sap. 5. Ecce quō dputati sunt iter filios dei. Filij autē debet hereditas patris. ifra. s. Si autē filij. z heredes. hec autē hereditas ē gloria quā deus hz in seipso. Job. 4. Si habes brachiū vt deus zc. z h? spes idita ē nobis p xpm. pma pe. pmo. Regenerauit nos in spē viuā p resurrectionē ih̄m xpi ex mortuis in hereditatē incorruptibilem zc. Et hec gloria qz in futuro. in nobis cōplebit iteriz nūc i nobis ichoat p spem ifra. s. Spe salui facti sum? ps. Gloriabunt i te oēs q diligūt nomē tuum.

Deide cū dicit. (Nō solū autē zc.) Ostēdit vehemētiam hui? spei. Qui. n. vehemēter aliqd spat libētē sustinet pp illud. et difficilia z amara. sicut ifirm? si vehemēter spat. sanitate libētē bibit potionē amarā vt sanet p ipsam. Signū g? vehemētis spei quā habem? pp xpm ē qz nō solū gliamur de spe future glorie. sed etiam de malis que pro ipsa patimur vnde dicit. Non solum autem gloriāmur. s. in spe glorie. s. etiam gloriāmur in tribulationibus per quas ad gloriā puenimus. Act. 14. Per multas tribulatiōes oz nos itroi re in regnū celoꝝ. Jac. pmo. De gaudiū existimate fratres mei cū in tentatiōes varias icideritis. Et cāz ostēdit pnter dicēs. sciētes zc. Ubi qtuoz p ordinē ponit. quoz pmiū ē tribulatio. de qua dicit qz tribulatio patiētia opaf. Nō qdem sic qz tribulatio sit ei? cā effectiua. s. qz tribulatio ē mā z occasio exercēdi patiētie actū ifra. iz. In tribulatiōe patiētes scdo pōit patiētie effectū cū dicit. Patiētia pbationē. Ecc. z. In igne pbat aurū z argētū. hoies vō receptibiles in camino humiliatiōis. Manifestū ē. n. qz detrimentū alicui? rei d? facili sustinem? pp rē quā magis amam?. Unde si quis in reb? corp'alib? z tēporalib? patiēter sustinet pp cōse quēda bōa eterna sufficiēter ex h? pbat qz talis plus amet bōa eterna qz tēporalia. (S? tra id qd hic dī Jac. pmo pprobatio fidei vestre patiētia opaf. Dicēdū ē aut qz pbatio dupliciter pōt accipi. Uno modo fm qz est in pbatio. et sic pbatio est ipsa tribulatio p quā hō pbat. vnde idēz est dictum qz tribulatio patiētia opaf z qz tribulatio probat

patientiam. Alio modo accipitur pbatio pro pbatum esse. Et ita accipit hic qd patiētia pbationem operatur: qz ex b qd hō patiēter tribulationē sustinet reddit iaz pbatus. tertio subdit tertiu dicēs. (Probatio vero spē). s. operat qz. s. p hoc qd aliquis iā pbatus ē pōt de eo spes haberi z ab ipso z ab alijs: qd ad hereditatē dei admittat: sap. 3. De^o pbauit illos z iuenit illos dignos se. Sic igit de pmo ad vltimū pz qd tribulatio viā parat ad spē. Vñ si alijs vehemēter gloriat de spē: nō ē vt de ipsis tribulationib⁹ gloriatur.

C Deide cuz dicit. (Spes aut nō confundit) Ostēdit hō spei firmitatē. Et pmo ponit eā dicēs. Spes aut hec qua speramus gloriā filiorū dei nō confundit idest nō deficit nisi hō ei deficiat. Ille dō a spe sua cōfundi qd deficit ab eo qd spat ps. In te dñe speravi nō confundar in eternū. Ecc. 2. Nullus sperauit i dño z cōfusus ē. scdo ibi (Quia charitas dei rē.) ponit certitudis spei duplex argumētū: quoz pmo ē ex dono spiritus sancti. z^m ex morte xpi ibi (Ut qd. n. xpus rē.) Dicit g pmo ex b possum scire qd spes nō confundit: qz charitas dei diffusa ē in cordib⁹ nostris p spiritū sanctū qd dat⁹ est nobis. Charitas dei aut dupliciter accipi pōt. Uno mō p charitate qd diligit nos de^o. Jere. 31. Charitate ppetua dilexi te. Alio mō pōt dici charitas dei qd nos dñz diligit⁹ infra. 8. Tertius suz qd neq; mors neq; vita separabit nos a charitate dei. Utraq; aut charitas dei cordib⁹ nris diffundit p spiritū sanctū qd datus ē nobis. Spūs. n. sanctū qd ē amor patris z filij dari nobis ē nos adduci ad picipationē amoris qd ē spūs sanctus. A qua qdē picipatiōe efficiamur dei amatores. Et hoc qd ipm amam⁹ signū ē qd ipse nos amet. puer. 8. Ego diligētes me diligo. Nō qñ nos p dilexerim⁹ deū: s; qñ ipse prior dilexit nos: vt dñ. pma. Job. 4. Dicit aut charitas qua nos deus diligit in cordib⁹ nostris diffusa esse: qz est in cordib⁹ nostris patēter ostēsa p donū sancti spūs nobis impressum. pma Jo. 3. In hoc scimus qñ manet in nobis deus rē. Charitas aut qua nos deū diligit⁹ dñ in cordibus nostris diffusa. i. qz ad oēs mores z actus aie pficiendos se extendit. nā vt dicit pma cori. 13. Charitas patēs ē benigna est rē. Ex vtroq; aut intellectu hoz verborū cludit qd spes nō confundit. si. n. accipiat charitas dei qua nos diligit deus manifestū est qd his quos diligit seipsum nō negabit. deut. 33. Dilexit populos omnes sancti in manu illius sunt. Sicut etiā si caritas dei accipiat qua nos deū diligit⁹: manifestum est qd se diligentibus bona eterna preparauit. Jo. 14. Si quis diligit me diligetur a patre meo rē.

Lectio.

III.

V quid enī christus cum adhuc infirmus essemus scdō tempus p ipijs mortuus est: Vix enī p iusto quis morit. Nam pro bono forsitan quis audeat mori. Cōmendat autem charitatē suam deus in nobis. quoniam si cum adhuc peccatores essemus scdō tempus xpus p nobis mortuus est. multo igit magis nunc iustificati i sanguine ipsius salui erimus ab ira per ipsum. Si enī cum inimici essemus reconciliati sum⁹ deo per mortem filij eius. multo magis reconciliati salui erimus i vita ipsius. Non solum autem sed z gloriāmur i deo per dñm nostrum iesum xpm p quez nunc reconciliationem recepimus.

C postq; apostolus ostendit firmitatem spei p donum spiritus sancti hic ostendit idem p mortē xpi. Et pmo pponit questioez. scdo ostēdit difficultatē ibi. (Vix. n. p iusto rē)

tertio determinat questionis veritatem ibi. (Cōmendat aut suā charitatē rē.) Dicit g pmo dictū ē qd spes nō confundit: qd qdē apparet hoc cōsiderāti. Ut qd. n. xps cū adhuc infirmus essemus. s. infirmitate peccati. ps. Miserere mei dñe quoniam infirmus sum. Nam sicut p corporalem infirmitatez dissoluī humoz debita armonia: ita etiā p peccatū debitus ordo affectionū excludit. Luz g adhuc infirmus essemus xps mortuus ē p impys. pma pe. 3. Xpus semel p peccatis nostris mortuus est iustus p iustis. Et hoc fm tēpus. idest vt certo tēpore in morte moraret: die. s. tertia surrecturus Mat. 12. sicut fuit ionas in vētre ceti tribus dieb⁹: z tribus noctibus sic erit filius hoīs in corde terre. Hoc g magnū est si cōsideremus quis mortuus sit. Magnū etiā est si cōsideremus p qbus est mortuus. Nō pōt aut esse vt tā magnū qd fiat nisi pp aliquē certū fructū fm illud. ps. Quae utilitas in sanguine meo dū descēdo in corruptionē: quasi dicat. Nulla: si nō sequat humani generis salus.

C Deide cū dicit. (Vix. n. p iusto rē.) Ostēdit pdicte questionis difficultatem ex parte eoz p qbus xpus mortuus est. s. p impys dicēs. Vix. n. quis. i. aliquis morit p hoie iusto liberādo. quinimo vt dicit Ysa. 57. Iustus perit z nō est qd recogitet in corde suo rē. Ideo dico. vix morit. Nā forsitan quis. i. aliquis ratus ex celo virtutis audeat mori p bono homine. Ray. n. ē pp hoc qd ē maximū. vt. n. dicit. Jo. 15. Maiorem hac dilectionez nemo habet rē. Illud autē qd xpus fecit vt quis moriat. p impys z iustis nunq; inuenit. Et ideo merito admirandum est quare xpus hoc fecerit. pōt aut taliter legi: vt p iusto itelligamus aliquem in virtute exercitātū: p bonū aut hominē inocētē. Et quis fm hoc iustus sit pstantior bono. tñ p iusto vix aliquis moritur. Cuius rō est qz inocens qd per bonum itelligitur magis miserādu videt ppter defectū etatis vel alicuius hō. Iustus autē qz pfectus est z absq; defectu nō habet in se mīe maliciā. Qz g aliquis moriatur p inocente pōt ex cōpassione misericordie puenire. Sed qd aliquis moriatur p iusto puenit ex celo virtutis qd in pauciorib⁹ inuenit qz mīe passio.

C Deide cum dicit. (Cōmendat autē rē.) respōdet premisse questionī. Et pmo ponit respōsiōnē. scdo ex hoc arguit ad ppositūz ibi (Multo ergo magis) tertio ostēdit necessitatem cōsequētie ibi (Si enī cuz inimici rē.) Dicit ergo pmo. Questum est quare christus pro impys mortuus est. Et ad hoc est respōsiō: qz per hoc deus suam charitatē cōmendat in nobis idest p hoc ostēdit se nos maxime diligere. qñ si cum adhuc peccatores essemus xpus mortuus est p nobis. z hoc fm tēpus sicut supra expositū est. ipsa autem mors xpi p nobis charitatē ostēdit dei: qz dedit filij suum: vt p nobis satisfaciēs moreret. Jo. 3. Sic deus dilexit mundum rē. Et ita sicut charitas dei patris ad nos ostēditur per hoc qd spiritum suum dedit nobis vt supra dictū est. ita z per hoc qd dedit filium suum vt hic dicitur. Sed i hoc qd dicit cōmendat: imensitatem quādam diuine charitatis assignat. que quidem ostenditur tum ex ipso facto quia. s. dedit filij suū vt moreret p nobis: tum ex parte nostre conditionis: qz hoc nō fecit puocatus nostris meritis cuz adhuc peccatores essemus. ephe. 2. Deus qui diues est in mīa ppter nimīā charitatē qua dilexit nos cū essemus mortui peccatis cōiunificauit nos xpo rē.

C Cōsequēter cum dicit (Multo ergo magis rē.) cōcludit ppositum ex premissis dicēs. Si christus p nobis mortuus est cum adhuc peccatores essemus multo magis viuificati nunc in sanguine ipsius sicut supra. tertio habitum ē quem pposuit deus propiciatorem per fidem per sanguinem ipsius salui erimus ab ira. idest a vindicta damnationis eterne quam ppter peccata homies incurrunt. Mat. 3. Serpentina viperarum quis demonstrauit rē.

Ad romanos

Deinde cum dicit. (Si enim cum inimici) Ostendit necessitatem predicte consequentie que procedit a minori ad maius affirmando. Et est ibi obseruanda duplex comparatio in minoris ad maius. Una quidem ex parte nostra. Alia ex parte christi. Ex parte quidem nostra comparat inimicos reconciliatis. Minus enim videtur quod aliquis bene faciat inimicis quam iam reconciliatis. Ex parte christi comparat mortem vite. Potentior enim videtur vita eius quam mors. quod dicitur. z. cor. ultimo. Mortuus est ex infirmitate. scilicet carnis nostre. sed vixit ex virtute dei. Et ideo dicit ratione conclusum est quod multo magis viuificati salui erimus per ipsius. Si enim cum inimici essemus reconciliati sumus deo. et hoc per mortem filii eius. multo magis iam nos reconciliati salui erimus. et hoc in vita ipsius. Est autem considerandum quod homo dicitur inimicus deo dupliciter. Uno modo quia contra deum inimicitiam exercet dum eius mandatis renititur. Job. 15. Currat aduersus deum erecto collo. Alio modo per hoc quod deus homines odio habet: non quodammodo secundum ipsum quod fecit: quia quantum ad hoc dicitur Sap. ii. Dilexisti omnia et nihil odisti etc. sed quantum ad hoc quod in homine inimicus homo. id est dyabolus fecit. id est quantum ad peccatum Sap. 14. Sicut odio sunt deo impij etc. Et ecc. 13. Altissimus odio habet peccatores. Subtracta inimicitie causa. scilicet peccato per christum sequitur reconciliatio per ipsum scilicet cor. 5. Deus erat in ipso mundum reconcilians sibi. Peccatum autem nostrum sublatum est per mortem filii eius. Circa quod considerandum est quod mors christi tripliciter considerari potest. Uno modo secundum ipsam rationem mortis. Et sicut dicitur. Sap. primo Deus mortem non fecit in humana natura. sed est per peccatum inducitur. Et ideo mors christi ex causa mortis ratione non fuit sic deo accepta ut per ipsam reconciliaretur. quia deus non letatur in perditione viuentium. ut dicitur sap. primo. Alio modo potest mortis christi considerari secundum quod est in actione occidentium que maxime deo displicuit. Unde contra eos petrus dicit Act. 3. Vos sanctum et iustum negastis et petistis homicidam etc. Unde mors christi sic considerata non potuit esse reconciliatio causa. sed magis indignatio. Tertio modo potest considerari secundum quod processit ex voluntate christi patientis que quidem voluntas informata fuit ad mortem sustinendam tunc ex obedientia ad patrem. phil. 2. Sacrum est obediens patri usque ad mortem. tunc et ex charitate ad homines eph. 5. Dilexit nos et tradidit se pro nobis. Et ex hoc mors christi fuit meritoria et satisfactoria pro peccatis nostris. et in tantum deo accepta quod sufficit ad reconciliationem omnium hominum etiam occidentium christum ex quibus aliqui sunt saluati ipso orate qui dixit Luc. 23. Ignosce illis quia nesciunt quod faciunt.

Deinde cum dicit. (Non solum autem etc.) ostendit quod bona iam in re consequimur per gratiam dicentes. Non solum autem gloriamur in spe glorie quam in futuro expectamus. sed in deo. id est in hoc quod sumus etiam nunc deo coniuncti per fidem et charitatem. primo cor. 1. et 2. cor. 10. Qui gloria in domino etc. Et hoc quidem per dominum nostrum iesum christum per quem etiam nunc in presenti tempore reconciliationem accepimus: ut de inimicis facti sumus amici. Col. primo. per eum placuit reconciliari omnia etc. posset autem et continuari cum eo quod dicitur est. salui erimus in vita ipsius a peccato et a pena: et non solum salui erimus a malis: sed etiam gloriamur in deo. id est per hoc quod erimus ideo in futuro cum ipso Jo. 17. Ut sint vnum in nobis sicut et nos vnum sumus.

Lectio.

III.

Ropterea sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit et per peccatum mors. et ita in omnes homines mors pertransiit. in quo omnes peccauerunt.

Postquam apostolus ostendit que bona per gratiam christi consecuti sumus. hic consequenter ostendit a quibus malis per eam

liberemur. Et circa hoc tria facit. Primo enim ostendit quod per gratiam christi liberati sumus a seruitute peccati. secundo ostendit quod per gratiam eius sumus liberati a seruitute legis. 7. ca. ibi. (An ignoratis fratres etc.) tertio ostendit quod per gratiam christi liberamur a damnatione. 8. cap. ibi. (Nihil nunc damnationis etc.) Circa primum duo facit. Primo ostendit quod per gratiam christi liberamur a peccato originali preterito. secundo ostendit quod ea tunc regimur contra peccata futura ibi. (Quid ergo dicemus etc.) Circa primum duo facit primo agit de processu peccati. Secundo de processu gratie destruentis peccatum ibi. (Sed non sicut delictum etc.) Circa primum duo facit. Primo proponit processum peccati. secundo manifestat ibi. (Usque ad legem etc.) Circa primum duo facit primo proponit processum peccati. secundo ostendit eius nullitatem ibi. (Et ita in omnes etc.) Circa primum duo facit. Primo ostendit peccati originem. secundo originem mortis. ibi. (Et per peccatum mors etc.) dicit ergo primo quod per christum reconciliationem accepimus. Ita enim a christo reconciliatio procedit in mundum sicut per vnum hominem. scilicet per adam peccatum intrauit in hunc mundum. primo cor. 15. Sicut in adam omnes moriuntur: ita et in christo omnes viuificabuntur. Est autem hic considerandum quod heretici pelagiani peccatum originale in paruulis esse negantes hec verba apostoli dicebant esse intelligenda de peccato actuali. Quod quidem secundum eos in hunc mundum intrauit per adam in quantum omnes peccatores peccatum adeo imitantur secundum illud osee. 6. Ipsi autem sicut adamas transgressi sunt pactum etc. Sed sicut aug. dicit contra eos si de introitu peccati actualis qui est per imitationem hic apostolus loqueretur. non diceret peccatum per homines in hunc mundum intrasse: sed magis per dyabolum quem peccatores imitantur secundum illud sap. secundo. Inuidia dyaboli mors etc. Est ergo intelligendum quod per adam peccatum in hunc mundum intrauit: non solum imitatione: sed etiam propagatione id est per carnis originem viciatam secundum illud eph. secundo. Erasmus natura filij ire. et in. ps. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum etc. Sed videtur hoc esse impossibile quod per originem carnis peccatum ab vno in alium traducatur. peccatum enim est in anima rationali que non traducitur per originem carnis. tunc quia intellectus non est alicuius corporis actus et ita non potest per virtutem corporalis seminis carni ut philosophus dicit in libro de generatione animalium. tunc etiam quod anima rationalis sit quedam res subsistens: ut puta per se operationem habens et corpore corrupto non corrumpatur: consequens est quod non generetur corpore generato sicut alie forme que non possunt per se subsistere: sed potius causatur a deo. Consequens igitur videtur quod nec peccatum quod est accis anime quod possit per carnis originem traduci. ad hoc autem rationabiliter respondeo quod licet in semine non sit anima. est tamen in semine virtus dispositiua corporis ad anime receptionem. que cum corpori infunditur etiam ei suo modo conformatur. eo quod oportet receptum est in recipiente per modum recipientis. Et exinde videmus quod filij filiantur parentibus non solum in defectibus corporalibus: sicut quod leprosus generat leprosum: et podagricus podagricum: sed etiam in defectibus anime: sicut iracundus iracundum: et amentes ex amentibus nascuntur. Quamuis enim pes qui est subiectum podagre non sit in semine nec anima que est subiectum ire vel amentie: est tamen in semine virtus formatiua corporalium membrorum et dispositiua ad animam. Sed adhuc remanet dubitatio quod defectus qui ex viciata origine trahuntur non habent rationem culpe. Non enim merentur penam: sed magis misericordiam. sicut philosophus dicit de eo quod nascitur cecus vel quocumque alio modo aliter orbat. Et hoc ideo quia de ratione culpe est quod sit voluntaria et in potestate hominis cui culpa imputatur. Sic igitur si aliquis defectus in nos peruenit per originem primi parentis non videtur in nobis habere rationem culpe: sed pene. Et ideo di-

tendum est quod sicut peccatum actuale est peccatum persone quia per voluntatem persone peccantis committitur. ita peccatum originale est peccatum nature quod per voluntatem principii humane nature commissum est. Est enim considerandum quod sicut diuersa corporis membra partes sunt persone vnius hominis: ita omnes homines sunt partes et quasi quedam membra humane nature. Unde et porphyrius dicit quod participatione spiritus plures homines sunt vnus homo. Videmus autem quod actus peccati exercitus per aliquod membrum puta per manum vel pedem non habet rationem culpe ex voluntate manus vel pedis. sed ex voluntate totius hominis a qua sicut a quodam principio derivat motus peccati ad singula membra. Et sicut a voluntate ad quod fuit principium humane nature tota iordinatione nature habet culpe rationem in omnibus ad quos pervenit quantum ad hoc quod susceptivi sunt culpe. Et sicut peccatum actuale quod est peccatum persone trahit ad singula membra per aliquem actum personale ita peccatum originale trahit ad singulos homines per actum nature quod est generatio. Et ita sicut per generationem humana natura trahit. ita etiam per generationem traducit defectus humane nature quod est secutus ex peccato primi parentis. Est autem hic defectus carentia originalis iusticie quod erat primo homini diuinitus collata: non solum ut erat persona quodam singularis: sed etiam ut erat principium humane nature ut. scilicet ea sicut cum natura in posteros traduceret. Et ideo sicut motus amissionis humane originalis iusticie per peccatum ad posteros transmissit habentem in eis rationem culpe ratione iam dicta. Et ideo dicitur quod in processu originali peccati persona inficitur nature. scilicet ad peccatum viciavit humanam naturam: sed postmodum in alijs natura viciata inficitur personam dicitur. scilicet generatio imputat ad culpam nature vitium per voluntatem primi parentis ut dicitur. Et per hoc autem per quod primum peccatum primi parentis per originem traducit in posteros. alia tamen ei peccata vel etiam aliorum hominum in filios non traducuntur. quia per solum primum peccatum sublatum est bonum nature quod erat per originem nature traducendum. per alia vero peccata subtrahit bonum gratie personale quod non transit ad alios posteros et ideo est quod quibus peccatum ad electum fuerit per suam penitentiam iuxta illud. Sap. 10. Eduxit illum a delicto suo. non tamen eius peccata delere potuit peccatus posterorum quia eius peccata sunt per actum personale. quia ultra eius personam non se extendebat. Et per hoc est vniuersum tamen originale peccatum quia solum defectus sequens primum peccatum originaliter derivat ad posteros. Et ideo apostolus singulariter dicit per vniuersum homines peccatum in hunc mundum intravit. non autem dixit pluraliter peccata: quod fuisset dicendum si de actualibus loqueretur. Dicit autem quibus pluraliter peccata originalia sicut in psalmo. In peccatis concepit me mater mea. quia per virtualiter multa peccata in quantum ex corruptione fomitis inclinamur ad multa peccata. Sed videtur quod peccatum originale non intravit in hunc mundum per vniuersum hominem. scilicet ad: sed magis per vnam mulierem. scilicet eam que primo peccauit secundum illud ecc. 25. A muliere factum est initium peccati et per illam omnes morimur. Ad hoc respondetur in glo. dupliciter. Uno modo: quia consuetudo est scripture ut genealogie non per mulieres: sed per viros texantur sicut per 3. Mat. 1. et Luc. 3. Et ideo apostolus hic volens quasi genealogias quadam peccati ostendere non fecit mentionem de muliere: sed solum de viro. Alio modo quia etiam mulier de viro sumpta est. et ideo quod est mulieris attribuit viro. potest et alio modo dici et melius quod cum peccatum originale traducat sicut cum natura sicut dicitur: sicut per virtutem actiuam viri muliere matrem ministrante natura traducit. ita et peccatum originale. Vnde si ad hoc non peccasset eua peccante non propter hoc fuisset peccatum traductum ad posteros. Illa. n. est causa quare christus peccatum originale non traxit quia ex sola femina sine virili semine carne accepit. Per hoc verbum apostoli aug. respondet iuliano heretico in hunc modum querenti non peccat iste qui nascitur non peccat iste qui genuit non peccat ille qui condidit. per quas igitur rimas iter tot presidia innocencie peccatus fingis ingressum. Sed aug. respondet quid

queris latenter rimam cum habeat apertissimam ianuam. Nam secundum apostolum per vniuersum hominem peccatum in hunc mundum intravit. Et consequenter tangit ingressum mortis in mundum cum dicit. (Et per peccatum mors). scilicet in hunc mundum intravit et illud sap. primo. In iustitia mortis est acquisitio. Videtur autem quod mors non sit ex peccato. sed magis ex natura utpote pueniens ex necessitate materie. Est enim corpus humanum ex contrarijs oppositum Vnde est naturaliter corruptibile. Dicendum est autem quod natura humana dupliciter potest considerari. Uno modo scilicet principia intrinseca et sic mors est ei naturalis. vnde Seneca dicit in libro de remedijs fortuitoꝝ quod mors natura est hominis non pena. Alio modo potest considerari natura hominis secundum quod per diuinam prouidentiam fuit ei per iusticiam originale prouidentia. Que quidem iustitia erat quedam rectitudo ut mens hominis esset sub deo et inferiores vires essent sub mente et corpus sub anima et omnia exteriora sub homine. ita. scilicet quod quodam mens hominis deo subderetur vires inferiores subderentur rationi et corpori anime indeficiente ab ea vitas recipiens et exteriora homini. ut. scilicet omnia seruiret et nullum ex eis nocumetum sentiret. Hoc autem prouidentia diuina disposuit propter dignitatem anime rationalis que cum naturaliter sit incorruptibilis debebat sibi incorruptibile corpus. sed quia corpus quod est ex contrarijs oppositum oportebat esse organum sensus et tale corpus scilicet nature suam incorruptibile esse non potest supplere potentia diuina quod deerat nature humane dans anime virtutem continentiam corpus incorruptibiliter: sicut faber si posset daret ferro ex quo cultellum fabricat virtutem ut rubiginem nullam traheret. Sic ergo postquam mens hominis per peccatum est a dei subiectione auersa. amisit virtutem continentiam inferiores vires et etiam corpus et exteriora. et sic incurrit mortem naturalem a causis intrinsecis et violentiam ab exterioribus nocumetis.

Deinde cum dicit (Ita et in omnes etc.) dicitur vilitatem huius processus et quantum ad mortem et quantum ad peccatum ordine tamen retrogrado. Nam supra prius egit de ingressu peccati quod est causa ingressus mortis. nunc autem prius agit de vilitate mortis tanquam de manifestiori. et hoc est quod dicit. Et ita mors. scilicet vel peccatum primum parentis praesertim in omnes quia. scilicet per originem viciatam contrahunt homines necessitate moriendi. 2. reg. 14. Omnes morimur. ps. Quis est homo qui vivit etc.

Deinde tangit vilitatem processus peccati. cum dicit (In quo omnes peccauerunt) Quod sicut aug. dicit in glo. potest dupliciter intelligi. Uno modo in quo. scilicet primo homine vel in quo. scilicet peccato quia. scilicet eo peccate quodammodo omnes peccauerunt in quantum in eo erant sicut in prima sua origine. Sed cum christus et origine ex adama traxerit ut per 3. Luc. 3. Videtur quod et ipse eo peccate peccauerit. Ad hoc respondetur aug. sup. gen. ad litteram quod christus non omni modo fuit in adama quo nos fuimus. nos. n. fuimus et secundum corpus letam subam et secundum seminale rationem. christus autem fuit in eo solum secundum corpus letam subam. Quod quidam male intelligentes putauerunt quod tota suba corporum humanorum que pertinet ad vitam humane nature fuerit actu in adama ut per quamdam multiplicationem diuina virtute facta. si quod sumptum est ab adam sit in tanta quantitate corporum ampliata. Sed hoc est inconueniens opera nature miraculo attribuere: presertim quia videmus quod corpus humanum quantum ad quantum sit de veritate humane nature corruptum et accipit aliam formam. Vnde quod omne generabile est corruptibile et e converso. 03 dicere quod materia que ante generationem hominis sub alia forma quam humana fuit: forma humane carnis assumpserit et sic non totum quod est in corporibus nostris ad veritatem nature pertinens fuit actu in eodem. sed solum secundum originem. put. scilicet effectus est in principio actiuo. Secundum hoc ergo intelligendum est quod cum in nostra generatione sit in materia corporalis qua femina ministrat et vis actiua que est in semine maris vtriusque per originem ducit ab adam sicut in primum principium. Et ideo dicimur in eo fuisse et secundum rationem seminalem et secundum corpus letam substantiam. quia. scilicet vtriusque ab eo processit. In generatione autem christi fuit corpus letam substantiam

quā traxit de virgine. loco autē rōnis seminalis fuit virtus
actiua spiritus sancti: que nō deriuatur ab adam: et ideo nō
fuit in adam sūm seminalē rōnem: sed tūm sūm subam corpu
lentā. Sic igitur nos accepimus peccatū ab adam et trahi
mus: atq; naturā humanā ab eo accipimus sicut a principio
actiua: qd̄ est esse in eo sūm seminalē rōnem: qd̄ qd̄ nō ppe
tit xpo vt dictū ē. Videt̄ vltēri⁹ qd̄ peccatū originale nō trā
seat i oēs: qz baptizati a pctō originali purgant̄ p̄ baptisimū
et ita videt̄ qd̄ nō possint in posteros pctm̄ transmittēre: qd̄
nō habēt. Dicēdū est autē qd̄ per baptisimū hō liberat̄ ab ori
ginali pctō q̄sum ad mētē: sed remāet peccati infectio q̄tū
ad carnē. vñ ifra. 7. dic̄ apls. Ego ip̄e mētē fuii legi dei car
ne autē legi peccati. Nō autē nō generat mente carnales fili
os: sed carne: et ideo nō trāsmittit nouitatē xpi sed vetusta
tem ade.

Lectio.

III.

Mque ad legem enim peccatum erat
in mundo. Peccatum autem nō im
putabat̄ euz lex nō esset. sed regnauit
mors ab adā vsq; ad moysen: etiaz in
eos q nō peccauerunt in similitudinē
preuarcationis ade. q est forma futuri.

Postq; apostolus oñdit originē pcti et mortis siue ingres
sum vtriusq; in mundū: hic manifestat qd̄ dixerat. et primo
manifestat ipsum dictū. scdo manifestat similitudinē quā in
nuebat dicens ibi (Propterea sicut etc.) tertio exponit si
militudinē ibi (Qui est forma futuri etc.) Dixerat autē qd̄
peccatū et mors in oēs trāserunt et hoc qd̄ sūm expositōez
Aug. manifestare itēdit p̄ h̄ qd̄ etiā sub lege peccatū remā
sit quasi lege illud excludere nō valēte. Circa qd̄ duo facit
pmo manifestat ppositū quātū ad peccatū. scdo quātū ad
mortē ibi. (Sed regnauit etc.) Circa pmū duo facit. p̄mo
ostēdit peccatū fuisse et sub lege. scdo qd̄ circa peccatū lex
fecit ibi. (Peccatū autē etc.) Dicit ergo pmo. dictū ē qd̄ oēs
peccauerunt in adam: qz nec etiaz lex pctm̄ abstulit. Usq;
ad legē: idest etiā sub lege. vt ly vsq; teneat̄ iclusue. Pecca
tum erat in mūdo qd̄ qd̄ pōt̄ itelligi et de lege nāe et de le
ge moysi. sūm et de pctō actuali et de pctō originali. pctm̄. n.
origiale erat i puulo vsq; ad legē nāe. i. vsq; ad vsq; rōnis p
quē hō h̄ leges aduertit. ps. In peccatis xcepit me mater
mea. Nec tū cessat̄ h̄ pctm̄ lege naturali adueniēte i hoie:
sed magis excrefcit p additionē pcti actualis: qz vt d̄r ecc.
7. Nō est hō iustus in terra: q faciat bonum etc. Sed si itelli
gamus de lege moysi. tunc qd̄ dicit̄ peccatum fuisse in mū
do vsq; ad legē. pōt̄ itelligi nō solū de originali: sed etiaz de
actuali. qz et ante legē et sub lege peccatus vtrūq; pmanfit.
puer. 20. Quis pōt̄ dicere mundū est cor meū. Omnis autē
lex peccatū nō auferret: peccati tū cognitionē fecit: qd̄ an
tea nō cognoscebat̄. Unde subdit. Peccatū autē nō iputa
batur. Nō qd̄ planuz ē si itelligat̄ de lege naturali. Omnis
enim peccatū originale sit in paruulo ante legem natura
lem: et reputei ei a deo: nō tamen iputat̄ ei apud hoies. Si
autem itelligat̄ur de lege moysi planuz est quantū ad ali
qua peccata actualia q nō iputabant̄ ante legem sicut illa
que specialiter sunt per legem p̄hibita. que hoies peccata
nō reputabāt: sicut qd̄ dicit̄ exo. 20. Nō cōcupisces etc. Im
putabantur tū quedam peccata put erāt cōtra legem na
ture. Unde et gen. 39. Joseph legitur in carcerez missus pp
adulterium sibi impositum.

Consequenter agit de morte dicens. Quātis peccata ante
legē nō iputarent: tū mors. s. spiritualis idest peccatum vel
eterna damnatio: de qua dicitur in ps. Mors peccatorum
pessima. regnauit: idest potestatez suā exercuit in homies.
ducendo eos in damnationem ab adam per quē peccatus

intrauit in mundū. vsq; ad moysen. sub quo data est lex.
Jo. i. Lex per moysen data est. nō solū in eos q peccauerūt
actualiter: sed etiā in eos q nō peccauerunt in similitudinē
preuarcationis ade q actualiter peccauit. ofec. 6. Ipsi autē
sicut adā trāsgressi sunt pactū etc. vsq; ibi. (Preuarcati sūt
in me) qz etiā pueri dānationē icurrebāt. potest et̄ et sub
hoc sensu itelligi de morte corporali p quā manifestat̄ pec
catuz fuisse etiā cū nō imputabat̄ quasi dicat. peccatū autē
nō imputabat̄ ante legē: sed ex hoc deprehēdit̄ fuisse: qz re
gnauit mors. s. corporalis. pmo qd̄ aliquas passionē iducē
do: puta famē et sitim et egritudinē. et tandē totaliter dissol
uendo etiā in eos qui nō peccauerūt in similitudinē preuari
cationis ade. idest in pueros q nō peccauerūt actuali. quo
niam etiā xpi mortē corporale antea et postea patiunt̄ sūm
illud. ps. Quis ē homo q etc. Ambrosius autē aliter ista ver
ba exposuit. s. de peccato actuali tūm et de lege moysi. Et s̄
eum iducitur hec verba ad manifestādū qd̄ p̄ primū parē
tem peccatū in hūc mūdum intrauit et in oēs transiuit. vsq;
eniz ad legem. idest ante legē moysi peccatū erat in mūdo
s. peccatū actuale. Domines. n. multipliciter peccabāt cō
tra legē nature. Unde dicit̄ gen. 13. Hoies sodomite pess
mi erant. peccatū autē nō iputabat̄ cū lex nō esset: qd̄ ē itelli
gendū nō qn iputaret̄ qsi puniendū apud hoies: cū qdam
legant̄ ante legem puniti ab hoibus p peccatis. vt p̄ gen.
39. et 4. Sed nō iputabat̄ quasi a deo puniendū. Tunc eniz
nō credebāt hoies qd̄ deus humana facta vlt̄ puniret vlt̄ pre
miaret. sūm illud Job. 22. Circa cardines celi pambulat̄
nec nostra p̄siderat. S̄ postea lege diuinitus data innotuit
qz peccata iputant̄ a deo ad penā: et nō soluz ab hoibus. Et
ideo qz hoies nō credebāt se puniēdos a deo p pctis: libe
re et absq; freno peccabāt vbi humanū iudiciū nō timebāt
Et ideo subdit: Sed mors. i. peccatū regnauit. i. oimodam
suaz potestatez exercuit ab adā vsq; ad moysen exclusiue.
Nam p moysen data est lex: que iccepit regnū peccati dimi
nuere icutiens timorē diuini iudicij. sūm illud deu. 5. Quis
det eos talem habere mentē: vt timeāt me et custodiāt vni
uersa mādāta mea? Regnauit inq; peccatū vsq; ad moy
sen. nō tū i oēs: sed i eos q peccauerūt in similitudinē preuari
cationis ade. Dicit. n. ambrosius in antiquis libris nō iue
niri hāc negationē nō. Unde credit a corruptorib⁹ apposi
tum. Adam q̄ppe magis credidit p̄missioni dyaboli q̄ cō
monitioni diuine. vt p̄ gen. 3. Et ita quodā modo dyabolū
pretulit deo. Sic igit̄ in similitudinē preuarcationis ade preuari
cationē ydolatre q relicto dei cultu dyabolū coluit. In tales
ḡ mors. i. peccatum totaliter regnauit. qz eos oio possedit.
Suerūt autē an̄ legē moysi viri dei cultores q rsi peccarēt
nō tū peccatum i eis regnabat: qz nō totaliter eos a deo se
parabat. sed peccabāt sub deo. i. sub fide vnius dei etiaz si
peccarent mortaliter: vel sub charitate dei cū peccabāt ve
nialiter. Ex vtraq; hāz expositionū pōt̄ p̄flari tertia: q̄ ma
gis videtur ad itentionē apostoli p̄tinere. Dixerat. n. qd̄ p
ynum hominē peccatū i hūc mūdum intrauit: et qz peccatū
est transgressio legis diuine: possēt alicui videri q hoc nō
esset verum quātū ad tēpus an̄ legē: presertim cū supra
quarto dixerit. Ubi nō ē lex: nec preuarcatio. Et iō possēt
aliquis credere qd̄ nō p ynum hominē peccatum i mundū
intrauit: sed magis per legē. Et ideo ad hoc excludendum
dicit. qd̄ vsq; ad legem idest tempus ante legem peccatum
erat in mūdo: et originale et actuale. nō tamē erat peccatus
cognitū: presertiz quasi a deo puniendū. Et s̄ est qd̄ subdit.
Peccatum autē nō imputabatur. s. quasi contra deum exi
stens. cum lex. s. diuinitus data nō esset. Suerunt enim ali
qui: vt p̄ h̄ dicit in quinto ethi. qui crediderunt qd̄ nihil ē
iustum naturaliter: et per cōsequēs nec iniustum. sed p solaz
positionē legis humane. Et sūm hoc nō imputabatur aliq̄

peccatū quasi cōtra deū existēs. et precipue pctm originale idest nō cognoscebat. Sed q̄ ista reputatio hoīuz eēt falsa ostendit p̄ effectū: qz mors corporalis regnauit ab adā p̄ quē itrauit originale pctm in munduz vsqz ad moysen sub quo data fuit lex. et ita cūz mors sit effectus peccati precipue originalis. manifestū est q̄ ante legē fuit peccatū originale in mūdo. Et ne aliquis dicat q̄ moriebant̄ pp̄ pctā actualia. ad hoc excludendū dicit q̄ regnauit etiā i eos q̄ nō peccauerunt pp̄rio actu. s. p̄ueros: et etiā in iustos q̄ nō peccauerunt mortaliter q̄ tñ peccauerūt in p̄mo hoīe vt supra dicit̄ est. Et ideo subdit. In similitudinem puaricationis ade iquā tum similitudinem illius pcti traxerunt p̄ originē sil cūz similitudine nature. quasi dicat q̄ moriebant̄ absqz pp̄rio peccato: demonstrat q̄ in eis erat diffusa similitudo peccati ade p̄ originē. Et hoc ē q̄d ap̄ls manifestare itēdit. s. q̄ p̄ adāz pctm originale in mūdū itrauit.

Deinde cū dicit. (Qui est forma futuri rē.) Exponit similitudinē quē intelligebat̄ in aduerbio. sicut. Unde dicit. q. s. adam est forma. idest figura q̄dā futuri. i. xpi tñ p̄ trariū. Nam sicut p̄ adam pctm et mors in mūdū itrauit: ita per xpm itrauit iusticia et vita. p̄mo cori. i. s. p̄rimus hō de terra terrenus. sc̄dus de celo celestis. Sunt aut̄ et alie similitudines iter xpi et adā q. s. sicut corpus ade formatū sine coitu ita et corpus xpi de virgine et sicut de latere dormiētis sumpta est mulier ita ex latere xpi dormiētis i cruce fluxit sanguis et aqua vt dicitur Joh. i. 9. quē significāt sacramenta quibus est formata ecclesia.

Lectio.

V.

Ad non sicut delictum ita et donum. Si enim vnus delicto multi mortui sunt: multo magis gratia dei et donū in gratia vnus hominis iesu christi i plures abundauit. Et nō sicut p̄ vnuz peccatum ita et donum. Nam iudicium quidē ex vno in p̄demnationem. gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Si enim vnus delicto mors regnauit per vnum: multo magis abundantiam gratie et donationis et iusticie accipientes in vita regnabūt per vnum iesu christum. Igitur sicut per vnus delictuz in omnes homines in cōdemnationem: sic et per vnus iusticiam in omnes homines in iustificationes vite. Sicut enim per iobedientiam vnus hominis peccatores cōstituti sunt multi: ita et per vnus obediētē iusti constituentur multi.

Postq̄ ap̄ls posuit igressum peccati in hunc mūdum: h̄ agit de p̄gressu gratie abolētis peccatū. Et circa hoc duo facit. p̄mo ostēdit quō p̄ xpi grām remotū est pctm q̄d p̄ vnum hoīem in mūdum itrauit. sc̄dō ostēdit quō per gratiam christi peccatum est remotum q̄d lege adueniēte superabundauerat ibi. (Lex aut̄ subitrauit rē.) Ostēdit aut̄ q̄ p̄ gratiā xpi remouet̄ peccatū p̄ adā itroductū in mūdū comparādo gratiā christi peccato ade: qz. s. plus p̄t̄ gratia christi in bono q̄ peccatum ade in malo. Et circa hoc duo facit. p̄mo cōparat ipsas causas. s. gratiam christi peccato ade. sc̄dō ponit cōparationem eaz̄ quantū ad effectus ibi. (Et nō sicut per vnum rē.) Circa p̄mū duo facit. p̄mo p̄ponit cōparationē. sc̄dō manifestat eā ibi. (Si. n. vni rē.) Dicit ergo p̄mo. Dicitur est q̄ adam est forma futuri. Et nō sicut delictū rē. Quasi dicat nō est estimandū q̄ tāte

efficacie sit delictum ade quāte est gratie donum xpi. Cū ratio ista qz peccatū p̄cedit ex firmitate volūtatis humane. gratia autē p̄cedit ex imensitate bonitatis diuine quā manifestum est volūtati humane presertiz infirme preferri. Et ideo virtus gratie dei excedit oē peccatum. Et ideo dicebat dauid. Miserere mei deus fin magnaz misericordiam tuā. Et p̄pter hoc iuste reprobāt̄ verbū cayn gen. 4. dicētis. Maior ē iniquitas mea rē.

Deinde cū dicit. (Si enim vnus rē.) Manifestat q̄d dixerat. s. q̄ donum gratie excedit delictum ade dicens. Si. n. delicto vnus. s. ade multi mortui sunt idest si ex delicto ade peccatum: et mors transiuit in multos alios. qz in oēs q̄ in eo peccauerunt. multo magis gratia dei et donum idest gratuitū dei donū. vt ly. et expositiue teneatur. Uel gratia dei refertur ad remissionem peccati. supra eodem. Iustificati gratis per gratiam ipsius rē. Donum autē refertur ad bona superaddita vltra remissionē peccatoz vt dicitur in ps. fin aliā literā. Dedit dominus dona hominibus multo inq̄ magis hō gratia: et donum abundauit in plures idest in multos. Quanto enīz aliquid est potentius tanto magis se potest ad multa extendere. Peccatus autē ade ad multos se extendit q̄d probatur per mortem. Unde signāter dicit q̄ vnus delicto multi mortui sunt. Mors enim argumentum est peccati originalis vt supra dictuz ē ade. Quacūqz die comederis rē. Gratia dei que est fortior multo amplius ad multos extenditur. heb. z. Qui multos filios in gloriā adduxit. Notādū est autem q̄ dicit. abundauit. qz non solum gratia dei p̄cessit in multos ad deletionem peccati per adam inducti. sed etiam ad peccata actualia delēda et multa alia bona consequenda. z. cori. 9. Potens est autē dominus oēs gratiā abundare facere in vobis. Sicut enim peccatū ex vno hoīe abundauit in multos ex p̄ma suggestionē dyaboli ita et gratia dei per vnum hoīem p̄cessit ad multos. Unde signāter addit. In gratia idest per gratiam vnus hoīs iesu christi. Sic. n. a deo gratia in multos effundit̄ vt eam p̄ xpm accipiant in quo oīs plenitudo gratiaz inuenitur fm̄ illud. Jo. i. De plenitudine eius oēs accepim̄ gratiam p̄ gratia. Sic autē legēda est lra fm̄ expositionē Aug. vt hoc q̄d dicit̄ plures. nō accipiat̄ p̄paratiue sed absolute et ita vult q̄ attendat̄ cōparatio quantum ad hoc q̄ si delictū vnus ade p̄cessit i multos multo magis grā vni xpi in multos. Sed fm̄ ambrosiū ly plures accipit̄ comparatiue vt sit sensus q̄ delicto. i. peccato actuali vnus. s. ade multi nō oēs mortui sunt. s. morte peccati imitādo. s. peccatū ipsius ade per ydolatriā. vt supra expositū est Sap. i. 3. dicitur de ydolatriis. Infelices aut̄ sunt et iter mortuos spes eorum Et multo magis gratia dei abundauit i plures. s. q̄ in ydolatriis q̄ peccauerūt similitudinē ade. qz nō solū eoz pctā tolluntur per gratiā xpi: sed etiā pctā eoz q̄ in fide vni dei p̄manserūt. Mich. vltio. Deponet iniquitates nostras et p̄cciet et oia peccata nostra.

Deinde cū dicit. (Et nō sicut rē.) Cōparat xpi gratiā peccato ade quātū ad effectū: qz nō solūz vtrūqz in multos redundat. sed etiā maiore effectū habet grā xpi q̄ peccatum ade. Et circa hoc tria. p̄mo p̄ponit q̄d itēdit. sc̄dō manifestat p̄positum ibi. (Nā iudicium rē.) tertio p̄bat ibi. (Si enim vnus rē.) Dicit ergo p̄mo. Nō solum hoc dictū est. s. q̄ xpi gratia magis abundat in multos q̄ peccatum ade: sed etiam in eis maiorem effectum facit. Et hoc est q̄d dicit̄ Et nō sicut per vnum peccatum ita et donuz. Quasi dicat. Nō tantus effectus sequitur per vnum peccatū ade i multis quātus cōsequitur in multis per donum gratie xpi. Potentior enim cause potentior est effectus. Unde cum dicitur sit gratiam esse potentiorē q̄ peccatū ade sequēs est q̄ maiorem effectum efficiat.

Ad romanos

¶ Deinde cū dicit. (Nā iudiciū rē.) Manifestat qđ dixerat dicens. Nā iudiciū. i. diuina punitio pcedit qđ ex vno. s. pctō pmi parētis in dēnationē. s. oīuz hominū: qz in illo peccāte peccauerūt. s. illud qđ supra dictū ē qđ mors i oēs p̄trāsūt in quo oēs peccauerūt. grā autē dei qđ dat p̄ x̄p̄z pcedit ex multis delictis: id est nō solū ex illo vno originali: sed etiā ex multis actualib⁹. In iustificationem. id est p̄fectam emundationē. i. cor. 6. Et hoc qđ fūistis aliquādo: s. ablu ti estis: sed sanctificati estis: sed iustificati estis.

¶ Deinde cū dicit. (Si. n. ex vniū rē.) Probat qđ dixerat. s. qđ gratia ch̄risti pcedit ex multis delictis in iustificationem. r̄ p̄mo qđem hoc pbat ex posteriori. scđo ex priori ibi (Sicut. n. rē.) Circa primū cōsiderādū est qđ ap̄lus in p̄missa cōparatione nō ponit sibi respōdētia. s. res eiusdē generis. Nam ex pte pcti ponit dēnationē que p̄tinet ad penam: ex pte autē gratie ponit iustificationē que nō p̄tinet ad premiū: sed magis ad statū meriti. Sic igit ap̄lus itendit per hoc qđ dicit qđ pctū iducit cōdēnationē: ostendere qđ gratia iducat iustificationē. Et vtitur tali ratiōe. Sicut cōdēnatio mortis pcedit ex pctō p̄mi parētis: ita regnū vite pcedit ex gratia x̄pi. Dec. n. duo vniūformiter sibi cor respondēt: sed ad regnū vite nullus p̄t puenire nisi p iusticiā. qđ p gratiā x̄pi hoies iustificātur. p̄mo qđ ponit p̄missas. scđo infert cōclūsiōnē itētam ibi (Igitur sicut p vniū rē.) primā aut p̄p̄ositionē pponit dicens. Si enī ex delictō vniū hoies mors regnauit p vniū hominē: qz sicut supra: eodē dictū est per vniū hominē pctū itrauit r̄ per peccatū mors multo magis hoies regnabūt i vitā. s. eterna p vniū iesum x̄pm qui dicit Joh. 10. Ego veni vt vitā habeāt r̄ abundantius habeāt p̄cipando. s. eternitatē vite. qđ qđem abundātia hic per regnū designat. Unde dicitur apo. 20. Qz regnabunt cū ch̄risto annis mille. i. eterno tēpore. Minorē autē designat itēponēdo abundātiā gratie ch̄risti r̄ donatiōis r̄ iusticie accipiētis. Quasi diceret ad regnū vite homines puenire nō possunt nisi hoc accipiendo ita qđ gratia ch̄risti referat ad dimissionē pcti: quas nulla merita pcedere possunt. r̄ ideo oīo gratie deputatur. si enim ex operibus iā nō ex gratia: vt dicit i. i. ii. Qz autē dicit donatiōis referēdum est ad dona gratiarū qbus hoies p̄mouent i bōa. Deser. .z. Largitus est dona iuxta magnificētā p̄ncipalem rē. Qz autē dicit iusticie referēdū est ad rectitudinē operū. i. cor. i. Qui factus est nobis a deo iusticia.

¶ Deinde cū dicit (Igitur sicut rē.) Infert cōclūsiōnē itētam que idē cōtinet cū eo qđ supra p̄missus est. videlicet qđ sicut p vniū delictū ade diuinum iudiciū p̄cessit in oēs homines q carnaliter nascūtur i dēnationē mortis. sic r̄ per vniū. s. iusticiā x̄pi diuina gratia p̄cessit in oēs homines in iustificationē vite. id est que ducit ad vitā. **¶** Sed v̄ hoc esse falsum. Nō. n. oēs homines iustificānt per x̄p̄z sicut omnes homines moriuntur per adam. Sed dicendū qđ itelligēdum ē qđ sicut omnes homines qui nascunt carnaliter ex adam icurrūt dēnationē p eius pctū: ita oēs q renascunt spūaliter p x̄pm adipiscūtur iustificationē vite. quia vt dicitur Joh. 3. nisi quis renatus fuerit denuo ex aqua r̄ spiritu sancto nō p̄t rē. Quāuis possit dici qđ iustificatio ch̄risti trāsīt in iustificationē oīum hominū quātum ad sufficiētā: licet quātū ad efficiētiam pcedat in solos fideles. Unde dicitur. i. Thi. 4. Qui est saluator oīum hominum: maxime autē fidelū. Ex hoc autē qđ hic dicit accipere debemus qđ sicut nullus morit nisi p peccatū ade: ita nullus iustificat nisi p iusticiā x̄pi qđ qđē ē p fidē ipsi⁹. s. illud qđ supra. 3. dictū ē iusticia dei p fidē iesu x̄pi i oēs q credūt i eū. In eū autē crediderūt hoies nō solū q sūt post ei⁹ incarnationem: sed etiā q eius incarnationē p̄cesserūt. Sicut. n. nos credimus eum natū r̄ passū: ita ipsi crediderūt nascitū r̄

passū. Unde eadē est fides nostra r̄ eoz. z. cor. 4. Habentes eūdē fidei spūm rē. Sic igit pbatū ē qđ grā x̄pi pcedit ad mltōz iustificationē ex posteriori. s. ex regno vite.

¶ Consequēter cū dicit (Sicut. n. rē.) pbat idē ex p̄ozi. Lac. n. sunt filies suis effectib⁹. Inobediētia autē p̄mi parētis qđ h̄z rōnē iusticie p̄stituit pctōres r̄ iustos. Igitur obediētia x̄pi qđ h̄z rōnē iusticie p̄stituit iustos. Et h̄ ē qđ supra dictū ē qđ grā pcedit i oēs hoies i iustificationē. **¶** S̄z v̄ eē dubiū qđ dicit qđ p̄ obediētia vniū hoies pctōres p̄stituti sūt mlti. i. omnes qui ab eo nascuntur s̄m ratiōem semialē. p̄mūz enim eius peccatū videt fuisse supbia magis qđ obediētia s̄z illud Ecc. 10. Initiū oīs peccati supbia. **¶** Sed dicendū est qđ sicut ibidem dicitur initium superbie facit homines apostatare a deo. qz. s. prima pars superbie consistit in hoc qđ homo nō vult subici p̄ceptis diuinis qđ ad inobediētiam p̄tinet. Unde p̄mūz hominis peccatū fuisse videt obediētia: nō s̄m actum exteriorē: sed s̄m interiorē motum superbie: quo voluit diuino p̄cepto cōtraire. Unde eius obediētiam dominus arguit gen. 3. Quia audisti vocem vxoris tue r̄ comediisti de ligno de quo p̄ceperaz tibi ne comederes rē. Obediētia autē ch̄risti hic dicitur s̄m quam p̄cepto patris obediens mortem sustinuit pro salute nostra. s̄m illud phil. 2. Factus est obediēs vsqz ad mortem rē. Nec est cōtrarium qđ alibi dicitur x̄ps ex caritate mortuus vt patet eph. 5. Quia hoc ipsum qđ obediuit p̄cessit ex dilectione: quas habuit ad patrem et ad nos. Et est attendendū qđ per obediētiam r̄ inobediētiam pbat nos per vniū peccatores effici et per vniū iustificari: quia iusticia legalis que est omnis virtus attenditur i obseruatione p̄ceptorum legis. qđ p̄tinet ad rationē obediētie. In iusticia autē illegalis qđ est oīs malitia vt d̄ in. 5. ethicoz attendit in trāgressiōne mandatorum legis que p̄tinet ad rationem inobediētie. Sic ergo cōuenienter dicitur qđ per obediētiam constituunt hoies iusti r̄ p inobediētiam peccatores. **¶** Lectio. VI.

¶ Ex autem subintravit vt abundaret delictum. **¶** Ubi autem abundauit delictus. superabundauit r̄ gratia vt sicut regnauit peccatum in morte: ita r̄ gratia regnet per iusticiam in vitam eternā. p iesum x̄pm dominum nostrum.

¶ Postq̄ apostolus ostēdit qđ p donū gratie subtrahit peccatum: qđ p adā i hūc mūdū itrauerat: hic ostēdit qđ p grāz x̄pi tollitur peccatum qđ lege superueniēte abundauerat. Et circa hoc duo facit. p̄mo ponit abundantia peccati que fuit p legem. scđo absolutionē peccati que est per gratiam x̄pi ibi. (Ubi abundauit rē.) Dicit ergo p̄mo. dictū ē qđ p obediētiam vniū hoies iusti cōstituunt multi. nō aut lex hoc facere potuit: sed potius lex subintravit vt superabundaret delictū. **¶** Circa qđ apli dictus duplex occurrit dubitatio. p̄mo quidem de hoc qđ dicit legem subintrasse id est latenter itrasse post culpam originale r̄ actualē. vel post naturalem legem vt glo. dicit. Non enim lex occulte intravit. sed manifeste data fuit s̄m illud Jo. 18. Non in abscondito locutus sum. **¶** Dicendū est ergo qđ lz ipsa legislatio fuerit data in manifesto: tamen mysteria legis erant in occulto: r̄ p̄cipue quo ad intentionem dei circa legem ferēdam que peccatum ostenderet nō sanaret: s̄m illud infra. ii. Quis cognouit sensum domini rē. Potest etiam dici qđ lex subintravit. i. quasi media intravit inter peccatum hominis r̄ donum gratie ch̄risti: quoz vtrūqz supra dixerat p vniū ad plures transisse. **¶** Secūda autē dubitatio ē de h̄ qđ dicit legem subintrasse vt abundaret delictū. Sic enim

videtur q̄ abundantia delicti sit finis legis. et ita sequitur q̄ lex sit mala: quia cuius finis malus est ipse quoque malus est. et hoc est in illud. **Thi. p. Scim⁹** quod lex bona est etc. **Ad h** autem respondet in **Hlosa triplr.** **p̄**io quod dicitur ut dicamus q̄ ly. vt. nō ponit. **cā**l. s̄. **secutiue.** **Nō. n.** ad h̄ fuit data lex vt p̄cti abū daret qn̄ pot̄ lex q̄tū in se fuit p̄cti. **phibuit.** s̄. illud. **p̄s.** In corde meo abscondi eloqa tua vt nō pecces tibi. **S̄** lege data cōsecuta ē abūdātia delictoz̄ duplr̄. Uno quodē modo q̄tū ad p̄ctoz̄ multitudinē. lex. n. licet p̄cti dēmonstret p̄cti tñ cōcupiscētia nō auferēbat. Cū aut̄ alicui phibet̄ id quod cōcupiscit. vehemētī in cōcupiscētia illi⁹ exardescit: sic et fluminis apposita obice forti⁹ fluit et obices frāgit. Cui⁹ rō pot̄ eē triplex. Una quodē illud quod subiacet hoīs p̄tati nō reputat aliq̄s p̄ magno: s̄ illud quod ē ex hoīs p̄tate apprehēdit ab hoīe q̄si magnū. **phibitio** aut̄ ei⁹ quod cōcupiscit ponit illud quod phibet̄ q̄si ex hoīs p̄tate. et iō cōcupiscētia magis exardescit in rē cōcupitā dūz phibet̄. **Scō** rō est: quia iteriores affectiōes q̄i iterius retinent̄ ita q̄ exteri⁹ nō deriuent̄ ex hoc ipso magis iterius icendunt̄. sic p̄z in dolore et ira q̄ dū iterius clausa tenent̄ magis augent̄. si aut̄ exteri⁹ quoquo modo p̄deat: eoz̄ v̄tus diminuit̄. **phibitio** aut̄ p̄pter timorē pene cogit hoīs vt cōcupiscētia suā ad exteriora non pducat. et iō ipa cōcupiscētia iterius retēta magis inflāmat. **Tertia** rō est: quia illud quod nō est nobis phibitū apprehēdimus q̄ si pole fieri quādocūq̄ nobis placuerit. et iō multotiēs oportunitate exīte illud vitamus: s̄ q̄si aliqd ē phibitū apprehēdit a nobis vt nō semp a nobis h̄ri possit. et iō q̄si oportunitas dat̄ sine timore pene illud sequēdi promptiores ad h̄ sum⁹. **Et** idē est q̄ data lege q̄ cōcupiscētie v̄tus phibebat: et tñ ipsaz̄ cōcupiscētia nō mitigabat: cōcupiscētia ipa magis feruēt̄ hoīs ad p̄ctā dicebat. **Un̄ d̄** **Ezech. 5.** **Ista** est hierusalē in medio gētū posuētas et in circuitu ei⁹ terras. et cōtempnit iudicia mea vt plus eēt impia q̄ gētes. **S̄** s̄ **h** vt q̄ oīs lex hūana q̄ grāz n̄ fert̄ diminiētē cōcupiscētia: faciat abūdare p̄ctā. quod ē d̄ itentiōes legislatoz̄ q̄ ad h̄ tēdunt vt ciues faciāt bonos: vt p̄z p̄ **phm** 2° **ethi.** **S̄** d̄z q̄ alia ē itentiō legis humane et alia legis diuine. **Lex. n.** hūana refer̄ ad hūanū iudiciū quod ē de exteriorib⁹ actib⁹: s̄ lex diuina refer̄ ad diuinū iudiciū quod ē de interiorib⁹ motib⁹ cordis: s̄ illud **p̄** **Reg. 16.** **Nō** videt ea q̄ parent: s̄ d̄s ituet̄ cor. **Sic** igit̄ lex hūana suā itentiōē sequitur dūz p̄ phibitiōē et pene cōminatōēz̄ ipedit ne multiplicent̄ exteriōres act⁹ p̄cti: licet cōcupiscētia iterior magis augeat̄: s̄ q̄tū ad legē diuinā ē iteriores cōcupiscētie male iputant̄ ad p̄cti q̄ abūdāt lege phibete et nō auferēte cōcupiscētia. **Sciēdū** tñ q̄ sic p̄s dicit̄ in 4° **ethico.** **phibitio** legis licet illos q̄ sūt male dispositi cōhibeat ab exteriorib⁹ p̄ctis solo pene timore. quosdā tamē bñ dispositos iducit p̄ amore v̄tutis: s̄ ista bona dispositi q̄tuz ad aliqd pot̄ eē a nā: s̄ ei⁹ p̄fectio nō est nisi p̄ grām. ex q̄ x̄ngit q̄ ē lege veteri data nō in oib⁹ p̄cti abūdāt: s̄ in plurib⁹. **Quidā** v̄o lege phibete et grā v̄lteri⁹ adiunāte ad p̄fectionē v̄tutū tēpore p̄ueniunt s̄m illud **Ecc. 4. 4.** **Laudemus** viros gliosos etc. **Et** infra. **Voies** magnos v̄tute. scōdo supabūdauit delictū lege supueniente q̄tum ad grauitatē reatus. **Struuius** enī fuit peccatū vbi accessit preuaricatio: non tñ legis nature s̄ etiā legis scripte. **Unde** supra. 4. dictū est: q̄ vbi non est lex nec preuaricatio. **Scōdo** autē pot̄ respōderi vt dicat̄ q̄ ly. vt. teneat̄ cāliter. ita tamē q̄ loquat̄ apls de abundantia delicti s̄z q̄ est in nostra cognitiōe vt sit sensus. lex subintravit vt abundaret delictū. i. vt abundantius delictus cognoscere⁹ s̄m modū loquendi quo dicit̄ aliqd fieri eius innotescit. **Un̄** supra dictū est q̄ p̄ legē est cognitio peccati. **Tertio** modo pot̄ exponi ita q̄ ly. vt. teneat̄ causalr̄ ita tamē q̄ abundantia delicti non itelligatur finis legis sub

intrātis: sed id quod ex abundantia delicti sequitur. s̄ humiliatio hominis. **Lege** enim subintrante abundauit delictus: vt dictus est in p̄ma expositiōe. **Ex** qua quidē delicti abundantia cōsecutum est q̄ homo infirmitatē suā recognoscēs humilietur. **Dicebat** enim homo superbus de viribus suis presumēs. **Non** deest qui impleat sed deest qui iubeat: s̄m illud **Exod. 24.** **Omnia** que locut⁹ est dominus faciemus et ei obediemus. **Sed** quādo lege data consecuta est multitudo delictoz̄: homo suā infirmitatē cognouit ad obseruantiam legis s̄m illud **Sapi. 9.** **Infirmitas** homo et exiguus temporis etc. **Intentiō** ergo dei lege dantis nō terminatur ad abundantiaz̄ peccatoz̄: sed ad humilitatē hominis p̄pter quā permisit abūdare delicta. **Sic** ergo q̄ hoc erat occultū signāter q̄tuz ad h̄ dicit q̄ lex subintravit. **Quo** vero hic agitur de lege et fine legis duo consideranda occurrunt. p̄mo quidēz̄ quot modis lex dicatur. scōdo quis sit finis legis. **Circa** p̄mu⁹ sciēdū est q̄ lex vno modo dicitur tota scriptura veteris testamēti s̄m illud **Jo. 15.** **Ut** impleatur sermo eoz̄ qui in lege eoz̄ scriptus est: quia odio habuerunt me gratis. cū tamē hoc scriptus sit in ps. **Quāq̄** vero dicit̄ lex scriptura qn̄q̄ libroz̄ moysi. s̄ illud **Deut. 33.** **Leges** precepit nobis moyses. **Tertio** dicitur lex decalogus preceptoz̄ s̄m illud **Exo. 24.** **Dabo** tibi duas tabulas lapideas et legem ac mādāta que scripsi vt doceas. **Quarto** dicit̄ lex tota cōtinentia ceremonialiuz̄: s̄m illud **Deb. 10.** **Umbras** habens lex futurorū bonoz̄um. **Quinto** dicit̄ lex aliqd speciale preceptum ceremoniale: s̄m illud **Leui. 7.** **Hec** est lex hostie pacificoz̄. **Sumitur** autēz̄ hic lex ab aplo cōmuniter quātuz ad totam doctrinā legis moysi. i. q̄tum ad moralia et ceremonialia precepta. quia. s̄ per ceremonias legis nō dabat̄ gratia per quā homo adiunaretur ad implenda precepta moralia cōcupiscētia diminuta. **Circa** finez̄ autē legis sciēdū est q̄ in p̄plo iudeoz̄ tria fuerūt hoīum genera sicut et in quolibet alio populo. s̄. **du**ri. i. peccatores et rebelles. **p̄**ficientes et p̄fecti. q̄tuz igitur ad duos lex fuit data in flagellū et q̄tuz ad peccata moralia ad quoz̄ obseruantia cogebantur per pene cōminatōē. vt patet **Leui. 2.** et q̄tum ad ceremonialia que ideo sunt multiplicata ne liceret eis v̄s alienis aliuz̄ cultū superaddere. **Eze. 20.** **In** manu valida et brachio extento et in furore effuso regnabo super vos. **S̄** p̄ficiētibus qui dicunt̄ mediocres lex fuit in pedagoguz̄: s̄ illud **Gal. 3.** **Lex** pedagogus noster fuit in christo. et hoc q̄tuz ad ceremonialia quibus cōtinebantur in diuino cultu. et q̄tuz ad moralia quibus ad iusticiaz̄ pmouebantur. **Perfectis** autē fuit q̄tuz ad ceremonialia quidē in signū: s̄m illud **Ezech. 20.** **Sabbata** mea dedi eis vt essent signuz̄ inter me et eoz̄. **Quātuz** ad moralia vero in solatiū: s̄m illud **infra. 7.** **Condelectoz̄** legi dei s̄m interiorē hoīem.

Deinde euz̄ dicit. **(Ubi** abundauit etc.) **Ostēdit** quomodo per gratiā tollitur abūdātia delictoz̄. et p̄mo ponit grē abundantiam. scōdo ostēdit abūdātis gratie effectū ibi. **(Ut** sicut regnauit etc.) **Dicit** q̄ p̄mo. **Dictū** est q̄ lege subintrāte abūdauit delictū: nec tamē p̄pter hoc ipeditur diuinū p̄positū de salute iudeoz̄ et totius hūani generis: quia vbi abundauit delictū. s̄ in humano genere et specialr̄ in iudeis superabūdauit et gratia. s̄ x̄pi cōdonātis peccata. scōdo **Loz. 9.** **Potēs** est deus oēm gratiā abūdare facere in vob. **Eius** autē quod hic d̄ duplex rō assignari pot̄. **Una** quidē ex effectu gratie. **Sicut** enī magnitudinē morbi nō sanat nisi fortis et efficac̄ medicina. ita regrebat̄ abūdās grā ad hoc vt sanaret abundantiam delictoz̄um. **Luc. 7.** **Dimissa** sunt ei peccata multa etc. **Alia** ratio sumi potest ex dispositione peccatis qui dūz magnitudinē peccatoz̄ suoz̄ recognoscit quāq̄ quidē desperat et cōtēnit: s̄ illud **prouer.**

28. Impius cum in profundis est. Quandoque vero per auxilium diuini ex consideratione suorum peccatorum magis humiliatur et maiorem consequitur gratiam: sicut illud psalmi. Multiplicatae sunt infirmitates eorum postea accelerauerunt.

¶ Deinde cum dicit. (Ut sic regnauit peccatum in morte etc.) Ostendit effectum gratiae abundantis. qui quidem est per oppositum respondens effectui peccati. ut. sicut peccatum introductum per primum hominem et abundans per legem regnauit. id est plenus dominus in homines obtinuit et hoc quousque duceret eos in morte temporales et eternam. infra. 6. Stipendia peccati mors. Ita et gratia dei regnet. id est plene ostenditur in nobis per iustitiam quam. sicut in nobis facit. supra eodem. Iustificati gratis per gratiam ipsius. et hoc quousque nos ducat in vitam eternam. sicut illud. infra. 6. Gratia dei vita eterna. Et hoc totum est per Iesum Christum dominum nostrum qui est dator gratiae. sicut illud Iohannis. 1. Gratia et veritas per Iesum Christum facta est. Et est iustitia. per 1. Cor. 1. Qui factus est nobis iustitia a deo. et dator vite eterne. Iohannis. 10. Ego vitam eternam do eis. CAP. VI.

¶ Ad ergo dicemus. Abnebis in peccato ut gratia abundet. Absit. Qui enim mortui sumus peccato: quomodo adhuc viuemus in illo? An ignoratis fratres: quia quicumque baptizati sumus in Christo Iesu: in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem. ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam patris. ita et nos in nouitate vite ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius: simul et resurrectionis erimus.

¶ Postquam apostolus ostendit quod per gratiam Christi liberamur a peccato preterito tamen introducto per primum hominem quod etiam abundans tunc per legem. hic ostendit quod per gratiam Christi datur nobis facultas ad resistendum peccatis futuris. Et circa hoc duo facit. primo ponit questionem ex premissis ortam. secundo soluit eam ibi. (Absit si enim etc.) Dixerat autem supra quod ubi abundauit delictum superabundauit et gratia. quod quidem aliquis posset male intelligere quasi abundantia delicti esset causa superabundantiae gratiarum. et ideo inducit questionem dicens. Quid ergo dicemus? Nunquid permanebimus in peccato ut gratia abundet? Quod quidem oportet dicere si abundantia delicti esset causa gratiae abundantis. et non sola occasio: ut supra dictum est. Unde et supra. 3. apostolus dicit. Sicut blasphemamur. et sic auunt quodam nos dicere: faciamus mala ut eueniant nobis bona. Iere. 12. Bona est omnia quae pernicant et iniqui agunt.

¶ Deinde cum dicit. (Absit etc.) Soluit inductam questionem. Et primo assignat rationes: quare non est nobis permanendum sub peccato. secundo excludit exhortationem intentam ibi. (Non ergo regnet etc.) ¶ Circa primum duo facit. primo assignat rationem: quare non sit in peccato permanendum. secundo ostendit nobis inesse facultatem ad hoc quod non sub peccato maneamus. ibi. (Doc scientes etc.) ¶ Circa primum ponit tales rationes. Si sumus mortui a peccato non debemus viuere in illo: sed mortui sumus a peccato. ergo non debemus viuere in peccato. Circa hoc ergo quattuor facit. primo ponit conditionalem. secundo probat antecedens. ibi. (An ignoratis etc.) Tertio concludit consequens. ibi. (Ut quod Christus etc.) Quarto probat necessitatem consequentiae. ibi. (Si enim complantati etc.) Dicit ergo primo. Absit. id est quod hac intentione permanendum sit in peccato ut gratia abundet: quod ut dicitur Ecc. 15. Nemini mandauit deus impie agere. et huius ratio est. Si enim mortui sumus peccato per hoc. id est quod peccatum est mortificatum in nobis quod

adhuc in illo viuemus. Modo enim naturalis ordo rerum habet ut a morte redeat ad vitam. Isa. 26. Mortuos non viuunt etc. Laui. 5. Laui pedes meos etc.

¶ Deinde cum dicit. (An ignoratis etc.) Probat antecedens. id est quod fideles sunt mortui peccato. Et primo proponit medium ad propositum ostendendum. secundo manifestat medium inductum ibi. (Consepulti enim sumus etc.) Dicit ergo primo. An ignoratis. Quasi dicat. Ad vobis proponendum est: est adeo manifestum quod illud vobis ignorare non licet. per 1. Cor. 14. Si quis ignorat ignorabit. Quia quicumque baptizati sumus in Christo Iesu. Ad intelligit tripliciter. Uno modo sicut institutione Iesu Christi. Matth. ultimo. Docete omnes gentes baptizantes eos etc. Secundo per inuocationem Iesu Christi. Act. 8. In nomine Iesu Christi baptizabant viri ac mulieres. Tertio in Christo Iesu. id est in quadam conformitate ad Christum Iesum. Gal. 3. Quicumque in Christo Iesu baptizati estis Christum induistis. In morte ipsius baptizati sumus. id est in similitudine mortis eius quasi ipsam mortem Christi in nobis representantes. 2. Cor. 4. Semper mortificationem Iesu Christi in corpore nostro circumferetes. Gal. ultimo. Stigmata Iesu in corpore meo porto. Vel in morte ipsius. id est per virtutem mortis eius. Apoc. 1. Laui nos a peccatis nostris. Unde de latere Christi pendentes in cruce post mortem fluxit sanguis et aqua: ut dicitur Iohannis. 19. Sic igitur morti eius configuramur in quantum peccato morimur: sic ipse mortuus est vite mortali in qua erat similitudo peccati. licet non esset ibi peccatum. Ergo omnes qui sumus baptizati sumus mortui peccato.

¶ Deinde cum dicit. (Consepulti enim etc.) Probat propositum medium. id est quod omnes baptizemur in conformitate ad mortem Christi dicens. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in morte. Quasi dicat. Sepultura non nisi mortuis debet. Matth. 8. Sinite mortuos sepelire mortuos suos. Per baptismum autem homines sepeliuntur Christo. id est conformantur sepulture ipsius. Sicut enim ille qui sepelitur ponitur sub terra. ita ille qui baptizatur immergitur sub aqua. Unde et in baptismo fit trina immersio non solum pro fide trinitatis: sed et ad repetendam triduum sepulture Christi. Et sic triduum sepulture non facit nisi vna sepultura: ita trina immersio non facit nisi vna baptisma. Et in eodem est quod in sabbato secundo solennis baptisma in ecclesia celebratur quod commemoratur sepultura Christi sicut et in vigilia pasche quod solenniter de spiritu sancto. ex virtute aquae baptismi accipit vi purgandi. ut dicitur Iohannis. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu sancto etc. Est tamen considerandum quod corporalis aliquis purus moritur et postea sepelitur: sed spiritualis sepultura baptismi causat mortem peccati: quod sacramentum noue legis efficit quod signat. Unde cum sepultura quae fit per baptismum sit signum mortis peccati: mortem efficit in baptizato. Et hoc est quod dicitur quod sumus sepulti in morte. ut per hoc ipsius quod signum sepulture Christi in nobis accipimus consequimur mortem peccati.

¶ Deinde cum dicit. (Ut quod Christus etc.) Infert consequens. id est quod non debeamus viuere in peccato. quod hoc quod dicitur in similitudine ex resurrectione Christi dicens. Ut quod Christus resurrexit a mortuis per gloriam patris. id est per virtutem patris ex qua ipse per gloriam factus est. sicut illud psalmi. Exurge gloria mea. Ita et nos in nouitate vite ambulemus. id est per bona opera vite procedamus. vita enim peccati vetustate habet: quod et corruptio nos dicitur Heb. 8. Quod antiquum et senescit prope iterum est. vnde et dicitur Bar. 3. Quid est quod in terra inimicorum es: iueterasti in terra aliena etc. Unde et nouitas vite dicitur per quam aliquis redit ad integritatem. ut. sicut sit sine peccato. psalmi. Renouabis ut agle iuuentur tua. Eph. 4. Renouamini spiritu mentis vestre.

¶ Deinde cum dicit. (Si enim etc.) probat necessitatem penitentiae. Christus enim. postquam fuit mortuus resurrexit. vnde ueniens est ut illi qui conformantur Christo quod est ad mortem in baptismo: conformem et resurrectionem eius per innocentiam vite. Et hoc est quod dicitur. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius. id est si in nobis assumamus similitudinem mortis eius: ut ei incorporamur sicut ramus qui inseritur plateae ut quasi nos in ipsa passione Christi inseramur simul et resurrectionis erimus. id est similitudini eius: complantati